Romantizam Josipa Kozarca

Banek, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:569299

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i povijest

Ines Banek

Romantizam Josipa Kozarca

Završni rad

Mentor: doc.dr.sc. Ivan Trojan

Osijek, 2014.

Sažetak

Iako je novelistika i to uglavnom s realističkim i modernističkim obilježjima ono po čemu je Kozarac značajan, kao i velika većina pisaca i on se u početku javlja u književnom životu pjesmama, koje su kao takve primjer romantičarske poetike i prvotnog traženja pravog puta samog Kozarca. Njegov čitavi književni opus borba je između lirskog i epskog, romantičarskog i realističkog, na kraju zašavši duboko do modernističkih strujanja i modernističke problematike u svojim djelima. Iako svjestan da njegove početne pjesme čiji opus obuhvaća osamdesetak pjesama, jesu skromnog pjesničkog dara, ne odustaje od pisanja istih sve do 1889., kada mu u Vijencu izlaze zadnje izdane pjesme. Čak mu je i Šenoa nakon što je Kozarac slao svoje pjesme u Vijenac, pisao kako ima pjesničkog dara, ali su mu stihovi kopiranje tuđih uradaka i pisani neiskrenim osjećanjima. Stihovi su puni one ustaljene romantičarske patetike, tipičnih frazeoloških izraza, a sve do zadnje pršte sentimentalnošću. Lirika mu je pretežito ljubavna, s ovećim pjesmama lirsko – baladesknoga karaktera, baladama i romancama; a naći će se i pokoja patriotska kao tipičan plod romantičarskog nacionalnog buđenja svijesti. U pjesmama ima puno elemenata romantizma i to onih tipičnih: od lirskog načela, romantičarskog pejzaža, romantičarske metaforike i hiperbolizacije do uvođenja likova iz nadnaravnog svijeta te motiva iz narodne poezije.

Ključne riječi: Josip Kozarac; književni opus; pjesme; elementi romantizma

1. Uvod

Osnovni problem koji će biti obrađen u ovome radu je dokazivanje elemenata romantizma u književnom opusu Josipa Kozarca.[1]

Razrada ovoga završnoga rada podijeljena je na dva glavna dijela. U prvom dijelu će najprije biti prikazan bibliografski rad Josipa Kozarca podijeljen u dvije cjeline prema poetskim obilježjima pripovjednih i pjesničkih djela te dakako i objašnjene razlike u poetici dvaju razdoblja.

U drugom je dijelu naglasak stavljen na ono što je i glavna zadaća samog završnog rada, dokazivanje romantizma u književnom opusu Josipa Kozarca s obzirom na obilježja romantizma koje su iznijeli Aleksandar Flaker u svojim Stilskim formacijama te Marijan Bobinac u knjizi *Uvod u romantizam*.

2. Obilježja književnog stvaralaštva Josipa Kozarca

Josip Kozarac, daleko nam poznat kao kritički realist i pripovjedač, nije se prvotno pronašao na tim stazama, već je počeo s poezijom, koja je na lijep način odbijena u hrvatskim novinama. Urednici novina ne poriču mu pjesničko umijeće, ali ga savjetuju da se ostavi lirskih pjesama i okrene se ka epici. U jednoj dopisnici uredništva iz 1875. I Šenoa će savjetovati Kozarca da se okani „prepisivanja cvijeća, zvijezda, vjetrića i lahorića iz tuđih pjesama.

Vodnik će reći kako je Josip Kozarac poznat kao naš najiskreniji pripovjedač, ali da u njegovoj poeziji nema ni malo iskrenosti , nego samo „cvijeća“, „lahorića“ i „zvjezdica“ iz tuđih pjesama. Iznimku čini zadnja njegova pjesma, *Mojoj maloj Vjeri,* u kojoj se očituje izljev pravog pjesničkog osjećanja. [2]

Josef Kozarac je u školskom izvještaju vinkovačke *Staats-ober-Gymnasiums* završavao razred s dovoljnim ili bi se provlačio na popravnom, međutim zanimao se jedino za hrvatsku književnost i ponajviše je volio predavanja profesora o Shakespearu, Sofoklu i Preradoviću. To ga je upravo i potaknulo na pisanje pjesama, od kojih mu je prva izašla za vrijeme gimazijskih dana pod naslovom *Zmija* (*Hrvatska lipa,* 1875.) [3] Bez obzira na kritike, Šenoa je do kraja života pisao poeziju, a zadnje pjesme pod nazivima *Suhoj vrbi* i *Mojoj maloj Vjeri* objavio je u *Vijencu* 1889. godine.

Branko Vodnik će reći kako Kozarac u prvom razdoblju od godine 1875. do 1889. „pjeva svoje pjesme i razapinje svoj talenat na konvencionalne stihove.“ [4]

Bibliografija tog prvotnog radoblja koje je Emil Štampar razdijelio kao radoblje pisanja lirike od 1875. do 1887., nakon čega se napokon posve daje u pripovjedački rad, zaboravljajući na liriku.

Prvo razdoblje	Pjesma	Pripovijetka	Prijevodi dječjih pjesama	Dječja pjesma
1875.	*Zmija*	—	—	—
1876.	—	*Na Ledu*	—	—
1877.	*Pir, Ribarica, Stana, Svetac*	*Priče djeda Nike*	*Noćna pjesma, Slatko dijete*	*Radi, Hrvatskome sincu*

[2] Vodnik, Branko: Josip Kozarac, predgovor knjizi: *Izabrane pripovjetke*, izdaje i uređuje dr.Branko Vodnik. Knj.VI., Tisak nadbiskupske tiskare, Zagreb, 1919.str. 6.
[3] Štampar, Emil: Josip Kozarac, predgovor knjizi: *Josip Kozarac*, Djela hrvatskih pisaca, Zora, Zagreb, 1950., str. 8.
[4] Vodnik, Branko: Josip Kozarac, predgovor knjizi: *Izabrane pripovjetke*, str. 5.

1878.	*Gavran i žetelica*, *Manasa*	*U Crkvi bit ćeš štovana*	*Put u raj*	—
1879.	*Na zemlji raj*	—	—	*Majka kod kolijevke*
1882.	*Lijepa Anka*, *Nikad*	—	—	—
1883.	*Pričekaj der…*, *Prolaznost*, *Sjene*, *Je'l to ljubav?*, *Zlato i ljubav*, *Poezija*, *Fenič – srce*, *Nova ljubav*	—	—	—
1884.	*Sreći*, *Očajnik*, *Vječni melem*, *Lastavice…*	—	—	—
1885.	*Svirač*, *Marica*, *Pozdrav*, *Slava njima!*,	—	—	—
1886.	*Pošlji bože…*, *Fatum*, *Kad ti budeš…*, *Spominjanje*	—	—	—
1887.	*Tri sestre*, *Pjesnikovu čedu*, *Ljepotici F.V.*, *Ivin miraz*, *Onom cvijetu*, *Suza*	*Moj djed*, *Biser – Kata*, *Naš Pilip*	—	—

2.1. Bibliografija radova Josipa Kozarca [5]

[5] Štampar, Emil: Josip Kozarac, predgovor knjizi: Josip Kozarac, *Djela hrvatskih pisaca*, str. 18.-22.

U tom razdoblju Kozarac je imao opus od osamdesetak pjesama, a one su uglavnom pisane ustaljenim duhom i po tipiziranoj šabloni, a većina pjesama je upravo plod književne romantike sa svojim poznatim obilježjima od sentimentalizma, patetike, izvještačenosti i isprazna verbalizma.[6]

Emil Štampar navodi također kako upravo prve Kozarčeve pjesme nose izrazitu narav književne romantike. Kaže kako je Kozarac pisao o osjećajima koje nije zaista i doživio, o slikama koje nije vidio, već ih je samo zamišljao: „I Kozarac se uljuljavao u takve slike. Među njima naravno da je ljubavni osjećaj zasjao u najžarkijim bojama te zasjenio obrise ostalih osjećaja. Sjetio se katkad, da se mora i za domovinu boriti kao lav, romantički je zagrmio na Arpadoviće, zanosio se radom i pomalo se sve više spuštao prema zemlji.“ [7] Radi se o lirici koja obuhvaća ljubavne motive pesimističnog ugođaja, dok su stihovi prepuni uzdaha, boli, jadikovki i suza, što će nam pokazati i naslovi samih pjesama: *Očajnik*, *Vječni melem*, *Suza*, *Prolaznost* i dr. [8]

Kritika tog prvotnog razdoblja i uopće kritika o Kozarcu navodi pjesnički opus istoga kao promašaj i bez ikakvog značaja, jer nema stihova koji nisu pisani „po šabloni“, a nema ni dubljeg subjektivnog osjećaja: „U Kozarčevoj prozi ima upravo tako malo poezije, koliko u njegovim pjesmama, ali u njegovim pjesmama, osobito u baladama, bilo je puno romantike, a u prozi joj nema ni traga.“[9]

Jedino će Dubravko Jelčić reći kako je Kozarčev opus pun poezije, jer je on upravo pjesnik prirode. Širom njegova opusa brojne su stranice, ulomci i rečenice u kojima se opisuje priroda ili neka pojedinost iz nje, a uz sve to Kozarac ju doživljava i proživljava svim svojim osjetilima pa tako i opisuje čitatelju: „A priroda sama po sebi, onome tko je osjeća, piscu koji je razumije i doživljava svim svojim osjetilima, upravo tako kako ju je razumio, osjećao i doživljavao šumar Kozarac, ne može uskratiti dar pjesničkog govora.“[10] „:i sva su ta mjesta, zaista, izvori ne možda velike, ali svakako krepke pjesničke riječi, sva su ta mjesta topla, prava („objektivna“, gotovo bih rekao) poezija.“ [11]

[6] Nemec, Krešimir: *Josip Kozarac*, predgovor knjizi: *Izabrana djela*, priredio Krešimir Nemec, Matica Hrvatska, Zagreb, 1997., str. 10
[7] Štampar, Emil: *Josip Kozarac*, predgovor knjizi: Josip Kozarac, *Djela hrvatskih pisaca*, str. 13.
[8] Nemec, Krešimir: *Josip Kozarac*, predgovor knjizi: *Izabrana djela*, str. 11.
[9] Vodnik, Branko: *Josip Kozarac*, predgovor knjizi: *Izabrane pripovjetke*, str. 7.
[10] Jelčić, Dubravko: *Josip Kozarac*, predgovor knjizi: *Mrtvi kapitali*, biblioteka Baština, II. Kolo, knjiga 1., Vinkovci, 1989., str. 2.
[11] Isto, str. 2.

Josip Kozarac okušao se i na dramskom polju, ali je isto završilo bez većeg uspjeha. Rad Josipa Kozarca na dramskom polju donosi nam komedije *Turci u Karlovcu*, *Tuna Bunjavilo* te najbolju njegovu – *Tartufov* unuk.

Prema riječima Branka Vodnika u Kozarčevim pjesmama bilo je puno romantike, ali u prozi joj nema traga, no ipak ima izuzetaka. Priče djeda Nike (1877.-1879.) prvi su značajniji pokušaj ostvarenja novelistike, one koja će svakako biti najvažniji dio Kozarčeva literarnog opusa. No nije odmah krenuo tim putem, već nastavlja novelama *U Crkvi bit ćeš štovana* i *Pokojni gospodin N. prvi lovac na svijetu* u kojima opet vlada knjiška romantika:„Kozarac traži izuzetke među ljudima, pa otuda dalje posljedice: trka za vanjskim efektima, jako kontrastiranje lica i situacija i preplitanje tih elemenata maštom romantike.“ [12]

Ipak, tek će nakon 1887. novelom Biser – Kata oduševiti književni svijet svojim proznim radom te početi redati i ostale pripovijesti, a odvažio se i na jače zahvate problematike dvama romanima: *Mrtvi kapitali* i *Među svijetlom i tminom*.

Drugo razdoblje	Pripovijesti	Roman	Pjesma
1887.	*Moj djed*, *Biser – Kata*, *Naš Pilip*	—	—
1888.	*Proletarci*, *Krčelići ne će ljepote*, *Kapetan Gašo*, *Slavonska šuma*	—	Moje srce, Zulejka
1889.	—	*Mrtvi kapitali*	*Suhoj vrbi*, *Mojoj maloj Vjeri*
1890.	*Donna Ines*	—	
1891.	*Ljudi, koji svašta trebaju*	*Među svijetlom i tminom*	—
1892.	*Hajduk Grga ili ne osvećuj se nikomu*	—	—
1893.	*Mlinar*, *Đavo*, Dvije majke	—	—

[12] Štampar, Emil: *Josip Kozarac*, predgovor knjizi: Josip Kozarac, *Djela hrvatskih pisaca*, str. 14.

1894.	*Tena,* *Tri ljubavi*	—	—
1895.	Mira Kodolićeva	—	Romanca
1896.	*Moje susjedice*	—	—
1897.	*Tri dana kod sina,* *Emilijan Lazarević*	—	—
1899.	*Oprava,* *Rodu u pohodu*	—	—
1901.	*San savjetnika* *Orlića*	—	—
1903.	*Zagonetka,* *Dvije sestre*	—	—

2.2. Bibliografija radova Josipa Kozarca[13]

[13] Štampar, Emil: Josip Kozarac, predgovor knjizi: Josip Kozarac, *Djela hrvatskih pisaca*, str. 18.-22.

3. Romantizam u poeziji Josipa Kozarca

Kozarčeve pjesme tipičan su produkt uglavnom romantično – baladične poezije. U almanahu Hrvatski Dom za godinu 1877. objavio je Kozarac dvije veće pjesme epsko – baladesknog karaktera: *Pir* i *Ribaricu Stanu*. [14] Obje pjesme prožete su romantičarskim duhom.

Flaker u svojim stilskim formacijama spominje kao jedno od tipičnih romantičarskih obilježja romantičarski pejzaž koji je podređen ekspresiji pjesnikovih osjećaja, a prevladavaju riječi koje označuju kakvoću nad riječima koje označuju predmete. [15] Tipičan romantičarski pejzaž je „tajanstveni" noćni kojega u pjesmi Pir ima naveliko, noć je kao element prožeta cijelom pjesmom.

Noć je tamna, tajna noć – al banica čuje;

....

A od dana krasnijeg -

Noć sad žezlo prima

Crne magle dižu se nebu u vrhunce,

Ko da zemlja uzdiše, da joj zasja sunce.

Usred magle kneževog evo velog dvora,

Kao pusta, ogromna bez drveća gora…

Noć, tama, u funkciji je približavanja čitatelju nečega lošeg, u ovom slučaju to će na kraju biti smrt dvoje mladih. Također zazivanje noći koja će pokriti, skriti dvije mlade duše koje veže zabranjena ljubav :

-

- *Oj spusti se, spusti se, tiha, blaga noći,*

Dragoga donesi mi u svom krilu tamnom,

Da nam duše stope se u poljupcu plamnom;

Dođi, noći ljubovna, s tvojim blagim hlatkom,

[14] Bogner, Josip, *Poezija Josipa Kozarca*, Studije i portreti, Ogranak Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci, 1993., str. 194.
[15] Flaker, Aleksandar, *Stilske formacije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1976., str. 113.-114.

Da mi usna prozbori s usnicom mu slatkom;

Dođi, dragi, dođi mi crne noći tamom,

Sjajni mjesec zasja li – skrivaću te pramom;

Gdje ti rosu pogazi tvoja tvoja noga draga,

Tuj ću suze lijevati – da ne bude traga! –

Lijepa, tajna, ljubavna noći se produži…

Po Flakeru za romantičare je tipična glazbenost u oblikovanju pjesničkog djela[16], dok u Bobinčevu *Uvodu u romantizamu* stoji tvrdnja kako je karakteristika romantizma i načelo glazbenosti jer romantičari su glazbu smatrali „najromantičkijom od svih umjetnosti". Ona naime pobuđuje beskonačnu čežnju koja je bit romantizam.[17] Glazbenost u ovoj pjesmi ima ulogu opjevavanja jedne nadnaravne ljubavi, ona koja razara sve i vodi u smrt :

Pokraj bijele crkvice kućica je mala,

Nikad nisu okna joj dosad tako sjala.

Po punijeh stolovih žarko vino ruji,

Sitna glazba cijuče, mila pjesma zuji;

Burno kolo vodi se zemlja tiho strepi –

Lijepu si pastiricu pastir ženi lijepi;

A sred svirke, igranja mio glasak tuži:

„Lijepa, tajna, ljubavna noći se produži!"

U ovoj pjesmi dolazi i do hiperbolizacije osjećaja, prikazuje se nadnaravna ljubav koja razara, koja ne oživljuje, dovodi do tragičnosti zbog svoje fatalnosti. Ljubav donosi smrt pa tako na oltaru umire dvoje fatalnih zaljubljenika:

Tisuć zjena ugleda - gdje par mladi sniva,

[16] Flaker, Aleksandar, *Stilske formacije*, 1976., str. 116.
[17] Bobinac, Marijan, *Uvod u romantizam*, Leykam international, Zagreb, 2012., str. 272.

Gdje na usni usnica ljupko tol' počiva,

Gdje im zjena zjenicu – ukočena gledi,

Gdje im čelo potamni, bijelo lice blijedi…

Svakom krvca oledi, kroza dušu slabi,

Opazivši – lešina gdje lešinu ljubi!...

Smrt je tipičan romantičarski element, jer svaka velika ljubav za njih je nesretna i mora završiti tragično. Ponovno će romantičarski pejzaž u *Ribarici Stani* biti u ulozi opisivanja stanja lirskog subjekta. Isprva je pejzaž blag i osjećajan, onda se pojavljuje jezero pa na kraju dolazi tajanstveni „noćni" pejzaž.

Lijepo li je, krasno li je,

Plavim nebom kad zaplije

Bijel oblačak poput snijega –

Ili kada sred jezerca

Labud pere bijela perca –

A sjajnija od jezera

Njegova su sjajna pera…

….

Već u more sunce tone,

Pozdravljenje zvona zvone.

Noćni vjetri već se glase,

Uspavljujuć trudno što je;

Sjajni mjesec pomila se

Iz dvorane tamne svoje;…

Jačanjem strasti u djelu, kao temeljnog stanja romantičarske duše, pejzaž prelazi u planinski s izvorom rijeke koji usporedo prikazuje kretanje lirskog subjekta i njegova emocionalna stanja, jer lirski subjekt ide preko svega da bi došao do svoje ljubavi, Stane :

Kao neman vela gora

Podigla se vrh izvora,

Preko njega mostac tužan.

A po gori – što god može

Hrli netko oboružan,

Kršan junak, mili bože!...

Zirni mu u lica mlada,

Pa ćeš vidjet lijepog Rada…

Došav na kraj pustoj gori

Nasred mosta već se stvori,

A pod mostom izvor rijeke;

U vodi se mjesec njiha.

Uplitanje usmene tradicije i fantastike u pjesmi vidi se na mjestu uvođenja elementa vračanja koji otkriva kakva sudbina čeka i zaljubljenog Radeta (nagovještaj smrti):

Dok još Rade malen bio,

Križajuć mu sitne dlane

Vračale mu babe stare,

Da će skončat svoje dane

Mjesečeve od prevare.

„Zar i mjesec varat znade?“

Rugao se lijepi Rade…

Motiv mjeseca koji će odrediti Radetovu sudbinu je povezan uz narodnu poeziju i legendu o fatalnosti mjeseca. [18] Mjesec je taj koji je zaljubljen u Radetovu odabranicu, Stanu, i uz pomoć vile će zaista presuditi Radetu i Stani kako njih dvoje ne bi bili sretni, kad već on ne može biti sa Stanom. Vila je ta koja je s druge strane zaljubljena nesretno u Radeta te sprema dogovor s Mjesecom kako im se osvetiti. Uvođenjem lika vile i Mjeseca dolazi do tipičnog romantičarskog suprotstavljanja „gornjeg" i „donjeg" svijeta, sfere umjetnosti i mašte i ove zbiljske sfere, koji spominje Marijan Bobinac u svojem *Uvodu u romantizam*.[19]

Dihotomija svjetla i tame prisutna je u sceni u kojoj Mjesec, kada Rade stigne na izvor vode tražeći Stanu, obasjava u vodi vilu koja pluta pretvarajući se da je Stana kako bi Rade skočio za njom. Rade zaista misli da je to Stana i baca se za voljenom u vodu koja ga onda odnosi mrtvoga pred Stanu.

„Oj nebeski sjajni dive!

...

„Ali što ti tako godi

Gledati se u toj vodi?

Ali znadem, znadem što je;

...

„ Da rašćeraš gustu tminu,

U svem sjaju danas sinu!

Upravo si tako sjao,

Stanu prvput kad poljubih.

Bi l', mjeseče, reć mi znao,

Da l' me jošte dika ljubi;

[18] Bogner, Josip, *Poezija Josipa Kozarca*, str. 195.
[19] Bobinac, Marijan, *Uvod u romantizam*, str. 256.

Igraš li se zlatni prami,

Kad na rijeci ribu mami?...“

Tek što reče – a tog hipa

Na površju pljusnu riba.

Rade gleda – a u rijeci

Baš kraj zlatne mjesečine

Vidjeli se prami meci,

Ljupko lice, ruke fine…

„Bože! jesi l' ti to, Stano?“

šapće Rade potihano.

...

„Vidim tvoje suzne zjene,

Ne plač, draga, evo mene!“

Dolje skoči tad ko strijela…

Idealizacija ljubavi do ekstremnosti kojoj su opreka s druge strane zlo i mržnja i dovode dvoje mladih do smrti. Stana se, vidjevši Radeta kako mrtav pluta rijekom, baci za njim. Ponovno dihotomija svjetla – tame u trenutku smrti dvoje mladih zaljubljenika kada ih Mjesec obasja zajedno kako plutaju, a onda ih pokrije noć zauvijek u smrti.

Istom poslije dužeg doba

Ljubilo se dragih dvoje…

Rasjav mjesec tijela oba,

Sakri nato lice svoje,

Pa od tuge i od boli

Sutradan se ne pomoli!...

Romantizmu dugujemo i specifično shvaćanje „domovine“ pošto je vrijeme samog romantizma vrijeme i procesa nacionalne integracije širom Europe. Javlja se patriotizam u pojedinim nacionalnim književnostima kao i u Hrvatskoj, a zadaća književnika postaje tematizacija nacionalne povijesti i buđenje nacionalne svijesti u vlastitim djelima.[20]

Kozarac je napisao 1876. pjesmu *Uspomena na Dmitra Svinimira*, koja je izašla u *Savremeniku* 1912. i tipični je plod patriotskog buđenja svijesti kod čitatelja, u ovom slučaju spominjanjem slavnog hrvatskog kralja Dmitra Zvonimira za čije je vrijeme Hrvatska bila nezavisna i jaka država. Nacionalne ideje provlače se kroz cijelu pjesmu. Kao glavni element romantizma u ovoj pjesmi je sakralizacija nacionalnih junaka što se postiže spominjanjem i veličanjem hrvatskog kralja:

Ti valjda gledaš – kako blješti kruna

Na mladom čelu kralja Zvonimira,

Nezavisnu od ičijega truna?!

Za kralja gdje ga silan papa bira,

Gdje zemlja, svađe i nesloge puna,

Izgleda u njem kralja sreće, mira!...

U istim stihovima prepoznajemo i spominjanje slavne hrvatske prošlosti za razliku od sadašnjosti gdje je zemlja puna nesloge pod tuđinskim vladarima (Habsburgovcima). Dihotomija između čežnje za slavnom prošlošću u kojoj smo bili slobodni i loše sadašnjosti u kojoj smo razapeti tuđinskom vlasti očituje se u sljedećim stihovima:

[20] Bobinac, Marijan, *Uvod u romantizam*, str. 278.

„Oj bio negda – kličeš – sad te nije!

A sad bi trebo da se rodiš nama…

…

Sad klete ono otimaju zmije,

Što po teb' negda pripadalo nama!

…“

Također, prepoznajemo element sakralizacije domovinskog prostora, tj. nazivanje domovine „majkom“ :

„Da Hrvatska ti majka jošte stoji,…“

Bobinac u poglavlju *Književne vrste u Romantizmu* svoje knjige *Uvod u romantizam* navidi kako su balade su najznačajnije lirske romantičarske vrste, protkane nacionalnim i folklornim elementima. [21]

U Viencu 1878. izlazi Kozarčeva balada Gavran, koja je inspirirana narodnom poezijom, jer je glavni element pjesme gavran koji javlja djevojci smrt ljubljenoga; istovjetan s motivom narodne pjesme. [22] Odmah na početku javlja se motiv gavrana, inspiriran narodnom poezijom, koji je znak nesreće (u ovom slučaju smrti voljenog) kad preleti :

Poletio je vran gavrane,

Kraj žetelice pô na strn;

„Oj! Što mi nosiš? Sreću? Rane?

[21] Bobinac, Marijan, *Uvod u romantizam*, str. 184.
[22] Bogner, Josip, *Poezija Josipa Kozarca*, str. 196.

Ptiću crn!“

Nakon toga slijedi noćni, nemirni pejzažom koji nagoviješta skoru smrt :

Ta što se ono ondje diže,

Je l' oblak taman, dim li lak?

Il iza gore ide bliže

Crni mrak?

Djevojčin ljubljeni pogiba kao vojnik u ratu, a njegova smrt iskazana je semantičkom oprekom tame i svjetlosti :

„A ono svjetlo ondje blijedo,

To vojsci mrtav prvi vođ :

Nad dragim tvojim – zlatno čedo,

Vječna noć!“

Kozarac nije mogao da se ne ugleda i na starije pjesničke proizvode hrvatske književnosti, kao što u to vrijeme Harambašić piše svoje *Jadovanke,* a Milaković *Tugaljke* pa je pisao ljubavnu liriku po uzoru na njih.

Tomasović će reći kako su mnogi književnici hrvatskog romantizma gajili velike osjećaje prema prethodnicima iz XVI. i XVII. stoljeća, koji su stekli slavu ljubavnom lirikom i to onom

određenom petrarkističkim obilježjima. Tako da se i kult Petrarke odrazio i u ljubavnoj lirici tih književnika koja je također očitovala neoplatonističku tendenciju s jasnom crtom neopetrarkizma. Ljepota poprima oblik u voljenom biću, dolazi do idealizacije žene kao takve, veličanja njene ljepote, a karakterističan je i galantni leksik pri opisu sastojaka fizičke ljepote žene („bijelo čelo“, „svilene kose“, „tanane obrve“, „očiju plamen“, „anđeoska“ pojava). [23]

Iako ih ima mnogo, jedna od takvih pjesama je *Zulejka* u kojoj pjesnik opisuje svoju voljenu Zulejki kao božanstvo, što je u romantizmu element anglikanizacije ženske ljepote:

A kad plamen u očima njenim

Plane onim sjajem božanstvenim,

Što su spram nje anđeli i ruže!

Klikne pred njom ko pred boštvom, druže!

Pisac ju nazivlje anđelom, a kako bi dočarao njezinu ljepotu i ljubav koristi svakojake metafore, što prelazi u hiperbolizaciju osjećaja, kojom se u romantizmu izražavaju krajnosti u osjećanjjima.[24]

Što je lijepost anđela u raju,

O kojoj nam stare knjige baju?

Ta je lijepost za nebesa samo,

Niko jošte ne vidje je amo!

...

Ko ljepota i ljubav joj taka –

Najsličnija munji iz oblaka:

[23] Tomasović, Mirko, *Neopetrarkizam i repetrarkizam u hrvatskom romantizmu*, Forum, 42 (2003), 1-3, str. 331.-335.
[24] Flaker, Aleksandar, *Stilske formacije*, 1976., str. 117.

Kada bljeskom plamenim zasjaje,

Od njega ti vida ponestaje…

Platonska „petrarkistička“ ljubav prema ženi pjesnika izaziva žaljenje za tom neostvarenom ljubavi tijekom cijele pjesme. Većinom je to neuzvraćena ljubav pa se pjesnik predaje pesimističnom raspoloženju, žaleći se kako mu njegova draga ne uzvraća ljubav. Takva je pjesma *Ljepotici F.V.* koju lirski subjekt gleda sa nekom neodoljivom čežnjom, ali mu se čini neshvatljiva i odmah se predaje govoreći kako je njezina ljubav za drugoga.

I.

Što me gledaš, sele mila,

Ispod oka smijuckavo;

Što ti viri iz pogleda, -

Je l' to anđel ili đavo - ?

Štogod bilo! Ja uživam,

Kad taj oganj iz njeg vrca!

On je meni živa pjesma,

Živa vatra tvoga srca.

…

Neka plamsa, nek odaje,

Da u srcu biser kriješ;

Da si kadra mrijet i živjet

Za onoga, kom se smiješ…

II

Lepezice – hladilice,

Ti mi dragoj hladiš lice

Od sunčanog toplog žara.

Ej! da možeš ugasiti

I plam ovaj ubojiti,…

4. Zaključak

Primijenivši obilježja romantizma koja su iznijeli A. Flaker u *Stilskim formacijama* i M. Bobinac u *Uvodu u romantizam*, došla sam do zaključka kako je poetski opus Josipa Kozarca koji broji osamdesetak pjesama (no od kojih sam ja izabrala poneke), tipičan plod romantičarske poetike. Lirika mu je pretežito ljubavna, s ovećim pjesmama lirsko – baladesknoga karaktera, baladama i romancama, što su glavne vrste pjesama upravo u vremenu romantizmu. Dakako, u cjelokupnom opusu naći će se i pokoja patriotska pjesma s posebnim shvaćanjem važnosti domovine, što je također jedan od glavnih tematskih kompleksa romantizma. Također, u lirici ćemo pronaći izraze obožavanja i idealiziranja ženske osobe, posebice voljene, koji odgovaraju petrarkističkoj lirici na koju su se ugledali i kopirali ju svi vrsni hrvatski romantičari. U pjesmama ima i elemenata narodne poezije koji ukazuju na njegovo poznavanje usmene tradicije pa time i same starije produkcije hrvatske književne baštine. Stihovi pjesama puni su elemenata romantizma, od lirskog načela pomoću kojega se autor izražava kroz osjećaje i čuvstva pa romantičarskog pejzaža koji u mnogim pjesmama ima ulogu opisivanja stanja subjekta pa do česte hiperbolizacije osjećaja koje u pjesmama dovode do fatalne smrti dvoje mladih, kao što su u navedenim pjesmama *Pir* i *Ribarica Stana*. Uz to, pronaći ćemo i miješanje onostranog i stvarnoga svijeta te usporedo s tim uvođenje nadnaravnih bića.

5. Popis literature i priloga

5.1. Predmetna literatura

1. Kozarac, Josip, 1934 – 1941. Svezak I. *Pjesme s autobiografijom,* u knjizi: *„Sabrana djela“* (priredio Iso Velikanović), Zagreb: Knjižara St. Kugli

5.2. Posebna literatura

1. Bobinac, Marijan, 2012. *Uvod u romantizam*, Zagreb: Leykam international

2. Bogner, Josip, 1993. *Poezija Josipa Kozarca*, u knjizi: *„Studije i portreti“*, Vinkovci: Ogranak Matice hrvatske

3. Flaker, Aleksandar, 1976. *Stilske formacije*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber

4. Jelčić, Dubravko, 1989. *Predgovor*, u knjizi: Josip Kozarac „*Mrtvi kapitali“*, Vinkovci: Biblioteka Baština

5. Nemec, Krešimir, 1997. Predgovor, u knjizi: Josip Kozarac „*Izabrana djela“*, Zagreb: Matica Hrvatska

6. Štampar, Emil, 1950. *Predgovor*, u knjizi: Josip Kozarac *„Djela hrvatskih pisaca“*, Zagreb: Zora

7. Tomasović, Mirko, 2003. Neopetrarkizam i repetrarkizam u hrvatskom romantizmu, *Forum*, 42(1-3), 331-346

8. Vodnik, Branko, 1919. *Predgovor*, u knjizi: Josip Kozarac „*Izabrane pripovjetke“*, Zagreb: Tisak nadbiskupske tiskare

5.3. Prilozi

1. Bibliografija radova Josipa Kozarca

6. Sadržaj

1. Uvod…….3
2. Obilježja književnog stvaralaštva Josipa Kozarca……4
3. Romantizam u poeziji Josipa Kozarca……..9
4. Zaključak……..20
5. Popis literature i priloga……21
   5.1. Predmetna literatura……...21
   5.2. Posebna literatura……...21
   5.3. Prilozi……..21